

Sosiaalidemokraattien ohjelma Suomen itsenäisyyden toteuttamiseksi keväällä ja kesällä 1917

Tarkastelen tässä artikkelissa sosiaalidemokraattien suhdetta itsenäisyyteen kumousvuonna 1917. Artikkelini perustuu vuonna 1984 julkaistuun esitelmääni ja väitöskirjaani vuodelta 1987.¹ Edellinen jäi melko tuntemattomaksi, ja jälkimmäisestä nousi lehdistökohu, joka keskittyi YYA-kauden poliittisesta liturgiasta poikkeaviin tutkimustuloksiin Leninin kansallisuuspolitiikasta ja sen tavoitteista Suomessa 1917. Polemiikki alkoi keväällä 1987 Neuvostoliiton suurlähettilään todettua puheessaan Lohjalla, että Leninin nimeä oli loukattu.

Tutustuttuani nyt juhluvuonna omiin kirjoituksiini yli kolmen vuosikymmenen takaa olen päätyvässä siihen, että sosiaalidemokraattien itsenäisyyspolitiikan hahmottumisvaiheessa yhteydenpito porvarillisten aktivistien kanssa on ollut merkittävämpää, kuin tuolloin osasin hahmottaa. Aihetta on tutkijoiden keskuudessa käsitelty säästeliäästi kuluneiden kolmen vuosikymmenen aikana. Sekin on monelle uutta, että eduskunnan niukkaa enemmistöä hallinneet sosiaalidemokraatit yleensä pyrkivät Suomen itsenäisyyteen.

Tässä siis tiivistettynä satavuotispäivitys sosiaalidemokraattien itsenäisyystavoitteiden asettamisvaiheista 1917.

Vallankumoukset ja sota tarjoavat mahdollisuuksia valtajärjestelmien sortuessa

Sosiaalidemokraattinen puolue teki joukkokannatuksellaan vuoden 1905 suurlakosta myös äänioikeuslakon, joka johtikin vuoden 1906 eduskuntauudistukseen. Viaporin kapina siirsi Suomeen myös Venäjän vallankumouksen elementin. Eduskuntauudistus herätti suuria odotuksia, mutta perustuslaillisuus ja reformipolitiikka Pietarin vieressä olivat liikaa Nikolai II:lle ja sääty-yhteiskuntaan kasvaneelle kotimaiselle oikeistolle. Vuorossa oli toinen sortokausi, ja ensimmäisen maailmansodan sytyttyä tuli julki Suomen venäläistämissuunnitelma, joka sai aluksi joukon opiskelijoita ja yliopistomiehiä innostumaan perusteilla olleesta jääkäriiliikkeestä. Lopulta noin 2 000 suomalaista nuorta miestä eri väestöryhmistä lähti Saksaan valmistautuakseen aseelliseen taisteluun Venäjän valtaa vastaan.

Tässä olivatkin jo aluillaan myös vuosien 1917 ja 1918 elementit: sota, Venäjän armeijan ahdinko, keisarin vallan mureneminen, sekä Venäjän että Suomen suuriruhtinaskunnan perustuslailliset ongelmat, reformipolitiikan vaikeus, aktivistinen jääkäriiliikkeen nojaava vastustuspolitiikka sekä kapinaksi kärjistyvä vallankumouksellinen kehitys Venäjällä ja hitaammin myös Suomessa. Elokuusta 1914 jatkunut maailmansota sai Venäjän nöyryyttävät tappiot Japanin sodassa 1904–1905 näyttämään ohimeneviltä kertaeriltä, jos niitä katsotaan vuoden 1917 näkökulmasta.

Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen sisällä ei voinut muodostua yhtenäistä linjaa Suomen valtiollisesta asemasta sodan aikana. Sensuuri oli voimassa, eikä tällaisesta aiheesta sensuurin vuoksi voitu käydä julkista keskustelua. Työväestöstäkin lähti nuoria miehiä Saksaan jääkärivärväyksen yhteydessä, kuten Taina Uusitalo tuo esiin tässä teoksessa. Venäjän helmikuun vallankumouksen jälkeen myös jääkäreiden keskuuteen syntyi sotamiesneuvostoja.

Suomen suuriruhtinaskunnan valtiollisten oikeuksien palautamis- ja laajentamispyrkimykset olivat ensimmäisestä sortokaudesta alkaen myöntövyvyssuuntauksen, perustuslaillisen politiin-

kan ja aktivismin rinnakkaisuutta. Sosiaalidemokratian vaikutus oli voimakas yhteiskunnassa 1905–1906, ja se sai vahvan aseman myös uudessa eduskunnassa. Vastaavalla tavalla rinnakkaisina keskenään kamppailen nousivat esille puolueiden yhteiskunnalliset tavoitteet, jotka määrittivät myös puolueiden suhdetta Venäjään. Taktisia ja ohjelmallisia vaihtoehtoja oli monta, ja niistä aina jokin oli käytettävissä olosuhteiden vaihdellessa.

Venäjän vuoden 1905 vallankumouksen opetus suomalaiselle työväenliikkeelle oli, että Suomen itsemääräämisoikeuden laajentaminen voisi olla mahdollista Venäjän vallankumouksen avulla. Kumouksen merkkejä etsittiin vuodesta toiseen. Sosiaalidemokraattien voitettua vuoden 1916 eduskuntavaaleissa niukan enemmistön, 103 kansanedustajaa kahdesta sadasta, toiveet kohdistuivat entistä enemmän siihen, että eduskunta saataisiin koolle.

Venäjän vallankumoukseen kohdistuvat kasvavat odotukset

Kun Nikolai II luopui vallasta maaliskuussa 1917 ja Venäjälle nimitettiin ruhtinas G. E. Lvovin johtama väliaikainen hallitus, suomalaiset poliitikot neuvottelivat sen kanssa manifestista, jolla Suomen valtiolliset oikeudet ja kansalaisvapaudet palautettaisiin. Sosiaalidemokraatit halusivat manifestiin määräykset vahvasta parlamentaarisesta järjestelmästä, jossa eduskunnalla olisi esitys- ja päätösvalta valtion talousarviosta. Hallituksen jäsenet tuli saattaa vastuullisiksi eduskunnalle. Eduskunnan jo hyväksymien lakien vahvistaminen oli turvattava. Neuvotteluja käyvään valtuuskuntaan kuuluneet sosiaalidemokraatit halusivat manifestiin myös mainintoja poliittisesta ohjelmasta: elintarvikepulan lieventämisestä, torpparivapautuksen toteuttamisesta ja kunnallisen äänioikeuden uudistamisesta.

Väliaikainen hallitus antoi 20.3.1917 manifestin Suomen porvarillisten puolueiden esittämässä muodossa. Suomen perustuslailliset oikeudet palautettiin, mutta niitä ei laajennettu. Manifes-

tineuvotteluilla suomalaiset tulivat tunnustaneeksi väliaikaisen hallituksen de facto korkeimman vallan haltijaksi jo ennen kuin eduskunta oli ehtinyt edes kokoontua. ”Puolueen paavina” tunnettu *Työmies*-lehden päätoimittaja Edvard Valpas oli jättäytynyt pois valtuuskunnasta ja arvosteli katkerasti sitä, että se oli sallinut väliaikaisen hallituksen ”siepata” enemmän valtaa, kuin millään aikaisemmalla Venäjän ministeristöllä oli ollut. Valpas antoi heti 18. maaliskuuta neuvotteluista luokkakantaisen tulkinnan:

Mitä valtiollisia muotoja nyt luotaneekin, sisällön niihin valaa juuri luokkataistelu. Vallattuja valtioelimiä ja asemia koettavat riistetyt luokat käyttää riiston vähentämiseen. Ja riistävät luokat tekevät kaikkensa riistovapautensa säilyttääkseen mahdollisimman rajottamattomana.²

Manifestin vajauksia pyrittiin tasaamaan Oskari Tokoin johdaman kokoomussenaatin ohjelmalla, joka pyrki eduskunnan esitysoikeuden ja taloudellisen päätäntävallan laajentamiseen sekä Venäjän hallituksen veto-oikeuden poistamiseen eduskunnan säätämien lakien voimaan saattamisessa. Tokoin senaatti oli ainutlaatuinen, ja sen sosiaalinen ohjelma kattoi lähes kaikki vasemmiston toiveet. Hallituksen toimintakyky alkoi kuitenkin nopeasti heikentyä, kun vasemmistoenemmistöinen eduskunta alkoi pitää tärkeämpänä oman valtansa vahvistamista kuin uudistuslakien saattamista voimaan väliaikaisen hallituksen vahvistuksella.

Itsenäisyystavoite saa virikkeitä aktivisteilta ja bolševikeilta

Oulussa ilmestyneen *Kansan Tahdon* päätoimittajan Yrjö Mäkelinin poika oli jääkärikoulutuksessa Saksassa. Mäkelin piti yhteyttä Haaparannassa toimivaan aktivistien yhdysmieheen. Hän kirjoitti pojalleen 26.3.1917:

Mutta älkää siellä luulko, että asema olisi selvä ja turvattu. Saattaa-han tapahtua mitä tahansa. En ainakaan minä uskalla riemuita. Ja eihän ole olemassa mitään takeita oikeuksiemme loukkaamatto-

muudesta. Pysykää siis siellä edelleen. Suomalaisella pataljoonalla on ainakin moraalista vaikutusta maamme asioihin. Ja saattaahan tulla hetki sellainenkin, että voitte tehdä maallemme aktiivisiakin palveluksia. Kuka tietää...³

Maaliskuun lopulla Mäkelin kertoi Ruotsissa oleskelevalle aktivistille Konni Zilliacukselle Venäjältä saatujen tietojen viittaavan siihen, että Suomen saavuttamat edut ovat paljolti olleet jääkäripataljoonan ansiota.

Korkeimman vallan kysymys alkoi hallita poliittista elämää, ja siihen liittyi myös kansallisen itsenäisyyden vaatimuksia. Otto Ville Kuusinen laati K. H. Wiikin ja Edvard Gyllingin avustamana muistion Suomen lähes täydellisen sisäisen itsenäisyyden toteuttamiseksi lakien vahvistamista myöten. Ulkopoliitiikka ja sotilasasiat oli jätetty Venäjälle, mutta Suomen laajennetulle autonomialle haluttiin kansainväliset takuut. Muistio esiteltiin oikeusministeri Aleksandr Kerenskille 29.3.1917 yksityisesti. Kerenski vastasi paroni S. A. Korffin välityksellä 9.4.1917 torjuen garantiat ja kuittaamalla hyväksyvänsä muut vaatimukset ”periaatteessa”⁴

Sosiaalidemokraatit olivat viimeistään muistion luovutuspäivänä 29.3. saaneet tietää valtio-oikeuden ja kansainvälisen oikeuden professorin Rafael Erichin laatimasta aktivistien ”maksimiohjelmasta”, jolla pyrittiin Suomen mahdollisimman laajan riippumattomuuden saavuttamiseen vallitsevissa oloissa. Edvard Gylling totesi ohjelman tulleen ”sopivasti meidän vaatimustemme tueksi”⁵ Kuusinen totesi samassa yhteydessä sosiaalidemokraattien muistiosta: ”Jos me saamme tämän läpi, niin se lyö jalat alta aktivismilta, sillä tämä on kaikki, mitä voidaan toivoa ja parempi kuin itsenäisyys.”⁶

Kuusinen oli jo syksyllä 1916 alkanut valmistella puoluetoimikunnan toimeksiannosta kansainväliseen jakeluun tarkoitettua kirjasta, jossa vaadittiin Suomen itsehallinnon laajentamista ja kansainvälisiä takeita sen turvaksi. Itsenäisyysajatus oli hänelle aktivisteja etäisempi, mutta varovaisuus saattoi olla myös sen hetken realismia. Myös Tukholman aktivistien keskuudessa arviointiin, että väliaikainen hallitus ei voinut myöntää itsenäisyyttä

Suomelle. Venäjän väliaikaisen hallituksen kannalta asia kuului ymmärrettävästi tulevalle perustuslakia säätävälle kokoukselle ja sotilaallisesti oli syytä pitää Suomen alue Venäjän hallituksen kontrollissa.

Ennen eduskunnan kokoontumista Yrjö Mäkelin kutsui koolle työläisaktivistit keskustelemaan siitä, mitä mahdollisuuksia olisi Suomen erottamiseksi Venäjästä. Hän vaati myös oman armeijan perustamista Suomeen.⁷ Mäkelinin mielestä eduskunnan tuli asettua Suomen itsenäisyystaistelun johtoon ja hakea sille kansainvälistä tukea. Sopivan tilaisuuden koittaessa eduskunnan oli esitettävä Venäjän hallitukselle Suomen täydellisen itsenäisyyden vaatimus. Tällä *Kansan Tahdossa* 4.4.1917 esitetyllä vaatimuksella oli poliittista merkitystä Tukholman aktivisteille. He saattoivat osoittaa Saksan ulkoministeriölle, että Suomen vapauttamisen ulkomaanvaltuuskunnan ajamalla politiikalla oli kannatusta Suomessa myös Venäjällä tapahtuneen vallankumouksen jälkeen.⁸

Venäjän bolševikkipuolueen edustaja Aleksandra Kollontai piti 9.4. Kansallisteatterissa sytyttävän vallankumoushenkisen puheen. Hän tapasi myös Tokoin ja kehotti painostamaan väliaikaista hallitusta. *Työmies*-lehden mukaan Kollontai oli kertonut, että todellinen valta Venäjällä oli Työ- ja sotamiesneuvostolla, joka hetkenä millä tahansa saattaisi kaataa porvariston hallituksen. Tuossa vaiheessa tämä oli aika paljon sanottu, sillä bolševikit olivat neuvostoissa pieni, mutta selvästi erottuva radikaali vähemmistö.

Aktivistien maksimiohjelman lisäksi sosiaalidemokraattiselle puolueelle alkoi selvitä myös Venäjän kaksoisvallan olemassaolo. Väliaikaisen hallituksen asema oli heikkenemässä ja neuvostojen liike kasvatti valtaansa Venäjällä.

Eduskunnan puhemies Kullervo Manner puhui professori Rafael Erichin näkemysten pohjalta ja aktivistien maksimiohjelman kanssa yhdensuuntaisesti valtiopäivien avajaisissa. Kenraalikuvernööri M. A. Stahovitšin avattua valtiopäivät keskiviikkona 11.4.1917 Manner ei vastauspuheessaan maininnut lainkaan väli-

aikaista hallitusta, vaan nosti esille Suomen hallitusmuodon ja valtiollisen aseman uudistamistarpeen:

Samalla kuin Venäjä, on myöskin Suomi nyt tosiasiaa lakannut olemasta monarkinen maa. Tämä tosiasia tekee tarpeelliseksi, paitsi uuden kansanvaltaisemman hallitusmuodon säätämistä Suomessa niinkuin Venäjälläkin, myöskin sen, että maamme valtiollinen asema Venäjään nähden nyt lasketaan uudelle pohjalle. Kovasta kokemuksesta, sorrosta ja vainosta, osaksi venäläisen lainsäädännönkin vaikutuksesta, on kansaamme juurtunut se vakaumus, ettei Suomen valtiollinen asema ole turvattu. Maamme asema ei myöskään vastaa Suomen kansan kehityskantaa eikä tyydytä sen omintakeisen, Venäjän oloista suuresti eroavan kulttuurin ja edistyksen tarvetta. Suomenkin kansa tarvitsee, vapaana vapaan Venäjän rinnalla, oman paikkansa kansojen tulevassa pysyvässä veljesliitossa.⁹

Eduskunnan niukkaa enemmistöä hallitseva puolue nojautui aktivistien taktisiin näkemyksiin itsenäisyyden saavuttamiseksi ja alkoi ratsastaa Venäjän vallankumouksella, mutta senaatti oli sitoutunut poliittisten ryhmiensä väliseen yhteistyöhön ja maaliskuun manifestin rajoihin.

Tokoin itsenäisyyskanta ristiriidassa senaatin linjan kanssa

Suomen poliittisen eliitin keskuudessa maaliskuussa oli useammassa yhteydessä pohdittu maan itsenäistymisen mahdollisuuksia. Senaatin varapuheenjohtaja Oskari Tokoi lausui puheessaan eduskunnassa 20.4.1917:

Suomen kansan itsemääräämisoikeus, Suomen kansan itsenäisyyden alku on nyt varmallalla pohjalla ja meidän velvollisuutemme on sitä kehittää järkähtämättä ja johdonmukaisesti, ja sillä tavalla, että Suomen kansan itsenäisyys jo läheisessä tulevaisuudessa tulee taatuksi.¹⁰

Senaatissa Tokoin puheesta ei ollut keskusteltu, ja hän itse arvioi, että sanaa itsenäisyys ei olisi lausuttu, jos senaatti olisi saanut tarkastaa hänen puheensa.¹¹ Senaatin näkökulmasta katsoen Tokoi veti tietoisesti välistä. Hän halusi pysyä mukana ajan riennossa. Puhe aiheutti laajan Suomen vastaisen lehdistökirjoittelun Venäjällä ja huolestumista Suomen suunnasta USA:ssa asti.

Ongelmana sosiaalidemokraattien itsenäisyyslinjassa ja nojautumisessa Venäjän vasemmisto-oppositioon oli se, että konkreettiset uudistukset olivat mahdottomia toteuttaa laillisesti ilman yhteistyötä väliaikaisen hallituksen kanssa. Metallityöläisten lakko 8-tuntisen työpäivän puolesta 18. huhtikuuta ja toukokuun maatalouslakot olivat levottomia ja kasvattivat uudistuspaineita. Tokoi taipui senaatissa sovitteluratkaisuun korkeimman vallan kysymyksen ratkaisemisessa. Näin syntyi Lex Tulenheimon, senaatin esitys korkeimmasta vallasta, joka ei lähimainkaan vastannut sosiaalidemokraattien vaatimuksia. Itsenäisyydestä oli tulossa työväen asia.

Sosiaalidemokraatit aktiivisina Helsingissä huhtikuussa

Raportoidessaan Tukholmasta Saksan ulkoasiainhallinnolle Suomen itsenäisyyspyrkimyksistä Herman Gummerus viittasi Helsingissä huhtikuun puolivälissä pidettyyn kokoukseen, johon osallistui sosiaalidemokraattisia kansanedustajia ja työväenjärjestöjen edustajia. Gummerus kertoi, että suomalaiset sosiaalidemokraatit katsoivat saksalaisen sosiaalidemokratian olevan maailman työväenjärjestöjen esikuvana. Suomalaiset sosialistit varoivat liian läheisiä suhteita venäläisiin vallankumouksellisiin, koska ne saattaisivat johtaa kaaokseen myös Suomessa. Gummerukselle kokouksesta oli kertonut Zilliacus ja varoittaja oli ollut nimenomaan Mäkelin, joka oli tuonut esille myös ajatuksen Saksan avusta. Mäkelin oli saanut kokoukselta innokkaat suosionsoitukset. Mäkelin oli ilmoittanut saaneensa sosiaalidemokraateilta tehtäväksi kehottaa aktivistien organisaatiota pyytämään Saksalta sotilaallista apua. Zilliacus oli vastannut, että ei hän voinut puhua

sosialistien puolesta, jolloin hänelle oli annettu käyntikortille kirjoitettu valtakirja.¹²

Yrjö Mäkelin alusti sosiaalidemokraattisen eduskuntaryhmän kokouksessa 28.4.1917 ja esitti tavoitteeksi Suomen täyden itsenäisyyden ja eron ”Venäjän valtioruumiista”. Tälle periaatteelliselle pyrkimykselle antoivat kannatuksensa Matti Airola ja Evert Eloranta. Otto Ville Kuusinen piti nyt parhaana, jos rauhanteossa saataisiin täysi itsenäisyys. Puheenvuoroja käyttäneet edustajat Vilho Lehokas, Onni Tuomi, K. H. Wiik, Hanna Karhinen, Evert Huttunen sekä Taavetti Lapveteläinen hyväksyivät itsenäisyysjatkun ja pohtivat lähinnä, mitä toteutumismahdollisuuksia itsenäisyyspyrkimyksellä olisi ja miten olisi meneteltävä. Mäkelin, Airola ja Eloranta kannattivat nopeaa toimintaa, kun taas Kuusinen, Tuomi, Wiik ja Huttunen olivat varovaisempia ja painottivat vaikuttamista Pietarissa. Ryhmäpäätöstä asiassa ei tehty, mutta korkeimman vallan kysymys oli vauhdilla muuttumassa kysymykseksi itsenäisyydestä ja ryhmä pääsi itsenäisyystavoitteesta periaatteelliseen yksimielisyyteen.¹³

Eduskunta oli valinnut Yrjö Mäkelinin perustuslakivaliokunnan puheenjohtajaksi. Mäkelin oli vastustellut valintaansa ja epäillyt omaa pätevyyttään. Ryhmäkokouspäivänä Mäkelin kirjoitti Rafael Erichille Tukholmaan ja pyysi häntä perustuslakivaliokunnan ensimmäiseksi sihteeriksi.¹⁴ Samoihin aikoihin Kuusinen oli kehottanut sosiaalidemokraattien ”lähettiläänä” Tukholmassa toimivaa Yrjö Sirolaa ottamaan yhteyttä Erichiin.

Nojautuminen Venäjän nousevaan vasemmistoon alkaa

On todennäköistä, että uudistuslainsäädäntö, kuten yleisen ja yhtäläinen äänioikeuden toteuttaminen kunnallishallinnossa sekä sairaus-, eläke- ja työttömyysvakuutusjärjestelmien säätäminen, olisi saatu eduskunnan käsittelyyn ja vahvistetuksi, jos sosialistienemmistöinen eduskunta olisi tunnustanut väliaikaisen hallituksen. Jälkikäteen voidaan arvioida, että tämä vaihtoehto olisi kenties taltuttanut suuresti myös loppuvuoden kapinallisuutta ja

kenties ehkäissyt sisällissotaan ajautumisen. Huhtikuussa 1917 sosiaalidemokraatit hakivat kuitenkin tukea Venäjän vallankumouksen seuraavasta aallosta, jonka arveltiin nousevan Venäjän neuvostojen kautta.

Venäjän vasemmiston eri ryhmien kannat Suomen asemaan selkiytyivät suomalaisille toukokuun aikana. Pietariin palannut V. I. Lenin sai bolševikkien konferenssissa 7.5.1917 vahvistetuksi kansallisuuspoliittiselle linjalleen enemmistön kannatuksen. Hänen puolueensa oli kuitenkin vielä tässä vaiheessa marginaalissa. Lenin vaati 15. (2.) toukokuuta *Pravdassa* Suomelle eroamisoikeutta Venäjästä.

Pietarin tilannetta aktiivisesti seurannut ja sujuvasti venäjää puhuva viipurilaisen *Työ*-lehden päätoimittaja Evert Huttunen oli hyvin selvillä tilanteesta. Tokoi ja Mäkelin esiintyivät suorapuheisina Venäjän pääministerin ruhtinas Lvovin kanssa käydyissä keskusteluissa 23.5.1917 ja saivat aikaan sen, että Suomen eduskunnan käsitykset yhdistettiin Venäjän hallituspiireissä bolševikkien agitaatioon ja Saksan pyrkimykseen Venäjän heikentämiseksi. Näinhän asia todellisuudessa olikin, tosin syvemmän oman vapaudenhalun ja valtiollisen riippumattomuuden konkreettisen tarpeen rinnalla. Tokoin, Mäkelinin ja Kuusisenkin jyrkät vaatimukset poikkesivat selvästi siitä, mitä Evert Huttusen varovaiset tilannearviot olisivat edellyttäneet.¹⁵

Taktiikkaneuvottelu aktivistien kanssa Tukholmassa

Yrjö Sirolan, K. H. Wiikin ja Walfrid Perttilän aloitteesta Herman Gummeruksen luona Tukholmassa pidettiin 4.6.1917 neuvottelukokous, johon aktivisteista osallistuivat Sven Donner, Rafael Erich, Almar Fabritius, Gummerus, Pehr Norrmén, Heikki Renvall ja Osvald Sivén. Osapuolet kartoittivat toistensa näkemyksiä tilanteesta laajasti. Rafael Erich vaati eduskuntaa asettumaan selvästi sille kannalle, että Suomen asema oli avoin kysymys. Itsenäisyyttä ei saataisi yhteisymmärryksessä Venäjän kanssa. Aktivistit katsoivat, että vallankumouksen voimistuminen Venäjällä

merkitsi Venäjän heikentymistä ja mahdollisuutta repäistä Suomi irti ”lahosta valtioruumiista”. Sosiaalidemokraattien mielessä Venäjän sosialistit edustivat tulevia vallanpitäjiä, joiden mahdollisuuksiin ei tosin varauksetta luotettu, mutta joiden kanssa uskottiin päästävän yhteisymmärrykseen Suomen itsenäisyyden toteuttamisesta. Tämä näkemys ero sosiaalidemokraattien ja aktivistien välillä näkyi vielä eduskunnan äänestäessä senaatin antamasta itsenäisyysjulistuksesta 6.12.1917.¹⁶

Heikki Renvall ehdotti, että eduskunta voisi julistautua Venäjältä riippumattomaksi Suomen sisäisissä asioissa ilman, että se tässä yhteydessä esiintyisi vihamielisesti Venäjää kohtaan. Samalla eduskunta voisi julistaa asian Euroopan tietoon. Renvallin ajatus sai kannatusta Norrménilta ja Erichiltä. Perttilä totesi sosiaalidemokraattien jo olevan menossa Renvallin esittämään suuntaan.¹⁷

Gummeruksen päiväkirjamerkintöjen mukaan kokouksessa hyväksyttiin yleisesti näkökanta, jonka mukaan väliaikaisen hallituksen kieltäytyessä hyväksymästä senaatin ehdotusta eduskunnan pitää julistautua hallituksesta riippumattomaksi ja ottaa maan asiat hallintaansa. Tämä merkitsi sitä, että sosiaalidemokraattinen puolue oli saanut Suomen vapausliikkeen ulkomaanvaltuuskunnan siunauksen valtalaille, joka myöhemmin kesällä syntyi SDP:n itsenäisyystavoitteiden tultua karsituiksi ensimmäisessä yleisvenäläisessä neuvostojen kongressissa.¹⁸

Puoluekokous asettaa itsenäisyyden tavoitteeksi

SDP:n puoluekokous 15.–18.6.1917 hyväksyi yksimielisesti Suomen valtiollisesta asemasta päätöslauseلمان:

Suomen sosialidemokratia siis asettaa Venäjän porvariston hohousvaltaa vastaan Suomen kansan valtiollisen itsenäisyyden vaatimuksen. Sillä muuten kuin vapaan Suomen valtion puitteissa ei Suomen työväenluokka voi käydä häiritsemättä luokkataisteluaan, turvautusti säilyttää saavutuksiaan ja menestyksellä täyttää kohdaltaan työväen kansainvälisen vapausliikkeen tehtäviä.

Suomen köyhälistö ei Venäjän veljeskansaa viero. Se vihaa kansallisuusvihana lietsojia. Itsenäisenä tasavaltana, vapaana vapaan Venäjän rinnalla on Suomella oleva oikea asemansa...¹⁹

Päätöslauselmaan oli liitetty myös vaatimus kansainvälisistä takuista Suomen itsenäisyydelle, sosiaalidemokratian periaatteisiin viittaavalla kuorurutuksella. Garantiat olivat Kuusisen lempi-ajatus, ja hän toimi myös päätöslauselman laatineen menettelytapavaliokunnan puheenjohtajana. Muina jäseninä olivat Edvard Valpas, Eetu Salin, Väinö Vankkoja, Onni Tuomi, J. I. Nurminen, Erkki Härmä ja Otto Elfving.

Kokouksen vaikuttavin vierailija Aleksandra Kollontai toteutti Leniniltä saamansa tehtävän ja onnistui taivuttamaan Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen Zimmerwaldin vasemmistointernationaalin jäseneksi. Puoluekokous joutui useammankin bolševikkiagentin vaikuttamiskohteeksi. Jälkikommentissaan Kollontai vaati ei vain muodollista vaan myös reaalista tukea Zimmerwaldille ja ennusti SDP:n jakautumista läheisessä tulevaisuudessa.²⁰

Suomen itsenäistämishjelma esitellään Venäjän neuvostojen kongressille

Puolueen valtuuskunta, K. H. Wiik, Evert Huttunen ja *Työ*-lehden toimittaja Ali Aaltonen, lähti 20.6.1917 selostamaan yleisvenäläisen neuvostojen kongressin toimeenpanevalla komitealla Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen julkilausumaa Suomen itsenäisyydestä. Delegaatio esitteli asiaansa Pietarissa monin tavoin. Wiik oli jo lähtenyt, kun Huttunen ja Aaltonen pääsivät esittämään ehdotuksensa neuvostojen kongressin päätöslauselmaksi Suomen kysymyksestä kansallisuusvaliokunnan jaostolle 3.7.1917. Asiakirjan oli kääntänyt venäjäksi Suomen ministerivaltiosihteerin viraston nuorempi kielenkääntäjä R. Hakkarainen. Taustalla oli ilmeisesti myös viraston neuvottelevan virkamiehen K. G. Idmanin ja Huttusen välinen luottamuksellinen yhteistyö.

Ehdotuksen mukaan neuvostojen kongressin toivottiin asettuvan

sille kannalle, että Suomella valtiona oman taloudellisen elämänsä, historiansa, valtio-oikeudellisen asemansa, erikoisen kansallisuutensa, kielensä ja kulttuurinsa, maantieteellisen asemansa y. m. seikkojen vuoksi on oikeus täydelliseen itsenäisyyteen ja valtiolliseen riippumattomuuteen.

2. Tämä riippumattomuus on vahvistettava kansainvälisillä, sosialidemokratian puolelta rauhanneuvotteluissa hyväksyttävillä ta-keilla.

Tästä johtuen kokous vaatii,

että väliaikaisen hallituksen on viipymättä tunnustettava yksistään Suomen eduskunnalle täysi oikeus kaikkien Suomea koskevien lakien säätämiseen ja lopulliseen hyväksymiseen, tähän kuuluu myös valtiotalouden hoito, verotus ja tullipolitiikka;

että eduskunnan kokoontumisesta ja hajaantumisesta tulee saada eduskunnan itsensä päättää;

että hallinnollisesta vallasta, ylimmästä alimpaan on oikeus päättää yksinomaan Suomen kansalla.

Edelleen on heti ryhdyttävä niihin alustaviin toimenpiteisiin, mitkä edellä mainittujen seikkojen lisäksi johtuvat Suomen valtiollisen riippumattomuuden toteuttamisesta.

Venäjä pitää, jos katsoo tarpeelliseksi, Suomessa sotaväkeään siksi, kunnes rauha on solmittu. Mitä ulkopolitiikkaan tulee, niin jää sekin Suomen omaksi asiaksi sitten kun Venäjän perustuslakeja säätävä kansalliskokous Venäjän virallisena edustuslaitoksena ja kansan tahdon ilmauksena on muodollisesti vahvistanut tämän edustajakokouksen päätöksen Suomen riippumattomuudesta.²¹

Kysymyksessä oli siis kiistatta selkeä suunnitelma Suomen täydellisen itsenäisyyden toteuttamiseksi. Siinä myönnettiin ”muodollinen” vahvistusoikeus perustuslakia säätävälle kokoukselle, mutta ei valtuuksia päätöksen muuttamiseen.

Suunnitelma oli maailmansodan keskellä laadittuna, epäviralliselle organisaatiolle osoitettuna vetoomuksena lähtökohdiltaan idealistinen ja täynnä toiveajattelua. Se kuitenkin osoitti, että

sosiaalidemokraattinen puolue oikeasti pyrki Suomen täyteen suvereniteettiin ja eduskuntavaltaiseen hallitusmuotoon keskikesällä 1917.

Raskas tie Suomen itsenäisyyteen

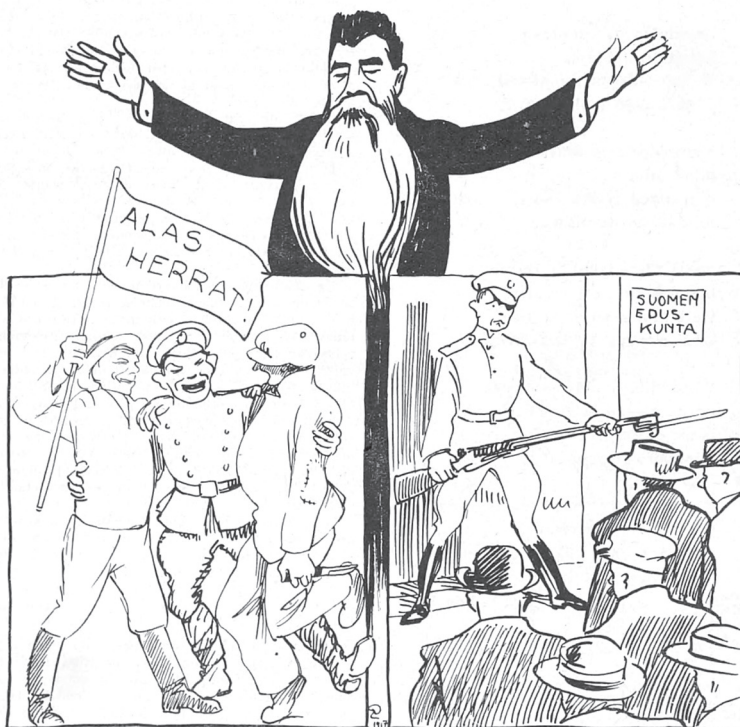
Venäjän heinäkuun levottomuuksien yhteydessä Suomen eduskunta päätyi säätämään valtalain neuvostojen kongressin päätöslauselman mukaisesti. Päätöslauselmassa oli myönnytty ainoastaan sisäiseen itsehallintoon. Siitä oli karsittu pois ulkopoliittikkaa ja sotilasasioita koskevat asiat.

Itsenäisyystavoitteista riisutusta valtalaista tuli vasemmistonemmistöisen eduskunnan itsenäisyyspolitiikan päätepiste. Valtalaki johti Suomen sisäpoliittiseen kriisiin. Venäjän väliaikaisen hallituksen selvittyä Pietarin levottomuuksista se hajotti eduskunnan. Pietarin kumousliikkeeseen nojautunut itsenäisyyspolitiikka päättyi Mannerin eduskunnan protestiin. Kevään kansallisen yhteistyön synnyttämän Tokoin senaatin sosiaalidemokraattiset senaattorit erosivat. Lokakuun eduskuntavaaleissa sosiaalidemokraattinen puolue menetti niukan eduskuntaenemmistönsä.

Torjutusta kansanvallasta tuli uudenlaisen kumouksellisen kehityksen lähtökohta elintarvikepulan ja Venäjän vallankumouksen paineessa. Silti valtalaki toimi edelleen mallina, kun eduskunta ryhtyi käyttämään korkeinta valtaa marraskuussa 1917. Näin aikaansaatu uudistuslainsäädäntö oli ”liian vähän liian myöhään” -ratkaisu, joka ei pysäyttänyt eskaloituvan kumousliikkeen etenemistä.

Venäjällä bolševikkien vallankaappaus marraskuussa teki tyhjäksi keväällä 1917 Suomessa asetetun perustuslakikomitean esitykset Suomen ja Venäjän suhteiden järjestämiseksi ja aktivoi eduskunnan konservatiiviset ryhmät pyrkimään kokonaan eroon kumouksellisesta Venäjästä. Sosiaalidemokraattinen puolue tuki Svinhufvudin johtaman itsenäisyssenaatin pyrkimystä saada tunnustus Suomen itsenäisyydelle Leninin johtamalta kansanko-

Suomen kohtalo.

Suomen tilanne alkusyksyllä 1917 porvarillisen pilalehden kuvaamana. Yllä eduskunnan hajottamisen hyväksynyt kenraalikuvernööri M. A. Stahovitš, alla vasemmalla suomalaiset sosialistit veljeilemässä venäläisten matruusien kanssa. Alhaalla oikealla venäläinen sotaväki estää puhemies Mannerin koolle kutsumien kansanedustajien kokoontumisen Heimolan talossa. Kuva: Ampiainen 8.9.1917, 1.

missaarien neuvostolta ja halusi itsenäisyyden edelleen toteutettavaksi yhteistoiminnassa Venäjän hallituksen kanssa. Kansankomissaarien neuvoston tunnustus tuli Leninin kansallisuuspolitiikan mukaisena ratkaisuna, jonka keskeisimpänä päämääränä oli Suomen johdattaminen vallankumoukseen Venäjän rinnalla. Tämä onnistuikin, mutta suomalaiset kumoukselliset olivat valmistautumattomia sisällissotaan ja tuomitut häviämään sen Neuvosto-Venäjän aseellisen tuen riittämättömyyden vuoksi jo ennen sodan puhkeamista.

Laillisesti valitun Svinhufvudin hallituksen organisoima valkoinen armeija pystyi järjestäytymään nopeasti jääkäriliikkeen ja ammattiupseerien avulla. Punaisten kapina kukistettiin Saksan tuella. Vapaussodan jälkeisen ”vankileirien Suomen” itsenäisyys oli aluksi vapautta sekä Venäjän että Suomen vallankumouksesta. Saksan valtapyrkimysten romahdettua ensimmäisen maailmansodan seurauksena Suomi vapautui myös Saksan imperialismista ja monarkiahankkeista. Pieni valtakunta onnistui aloittamaan itsenäisen taistelun kansallisen eheyden tuhonneiden traumaattisten vaiheiden haavoittamana, kun läheiset suurvallat pyrkimyksineen olivat poikkeuksellisen heikkouden tilassa.

Lähdeviitteet

- 1 Ketola 1984, 90–105; Ketola 1987.
- 2 *Työmies* 18.3.1917, 4; Ketola 1987, 35.
- 3 *Lakeus* 10.7.1936 Eräs kirje.
- 4 Ketola 1987, 51.
- 5 K. H. Wiik d. a. 29.3.1917, K.H. Wiikin kokoelma, Kansallisarkisto (KA).
- 6 Sama.

- 7 Luhtakanta 1938, 39–40; Kirby 1977, 158.
- 8 *Kansan Tahto* 4.4.1917; Die Stellung der finnländischen Sozialdemokraten zur russischen Revolution, kansio 53, Herman Gummeruksen kokoelma, KA.
- 9 Valtiopäivät 1917, ptk. I, 11.4.1917, 16.
- 10 Valtiopäivät 1917, ptk. I, 20.4.1917, 7.
- 11 K. H. Wiik d. a. 26.4.1917, K. H. Wiikin kokoelma, KA.
- 12 Dagboksanteckningar 3.5.1917, kansio 53, Herman Gummeruksen kokoelma, KA.
- 13 Sos.dem. eduskuntaryhmän ptk. 28.4.1917, Työväen Arkisto (TA); Ketola 1987, 98–102.
- 14 Yrjö Mäkelin Rafael Erichille Tukholmaan, 5:4, Rafael Erichin kokoelma, KA; Ketola 1984, 97.
- 15 Ketola 1987, 116–120.
- 16 Dagboksanteckningar 4.6.1917, kansio 40, Herman Gummeruksen kokoelma, KA.
- 17 Kansio 53, Herman Gummeruksen kokoelma, KA.
- 18 Dagboksanteckningar 4.6.1917, kansio 40, Herman Gummeruksen kokoelma, KA.
- 19 Suomen sosialidemokratisen puolueen yhdeksännen puoluekokouksen ptk. 1917, 100–101.
- 20 Ketola 1987, 135–142.
- 21 *Työ* 5.7.1917; Venäjänkielinen versio: Valtiosihteerinviraston arkisto 36/1917, 111, KA.

Lähteet ja kirjallisuus

Arkistolähteet

Kansallisarkisto (KA)

Rafael Erichin kokoelma

Herman Gummeruksen kokoelma

Valtiosihteerinviraston arkisto

K. H. Wiikin kokoelma

Työväen Arkisto (TA)

Sosiaalidemokraattisen eduskuntaryhmän arkisto

Pöytäkirjat 1917

Painetut lähteet

Suomen sosialidemokratisen puolueen yhdeksännen puoluekokouksen pöytäkirja. Kokous pidetty Helsingissä kesäkuun 15.–18. p:nä 1917. Turku 1918.

Valtiopäivät 1917. Pöytäkirjat I.

Lehdet

Ampiainen

Kansan Tahto

Lakeus

Työ

Työmies

Kirjallisuus

Ketola, Eino (1984): Sosialidemokraattien ja aktivistien politiikan yhtymäkohtia keväällä 1917. Teoksessa Antero Auranen (toim.), *Jääkäriliike*. Etelä-Pohjanmaan kesäyliopiston julkaisusarja 9/1984. Seinäjoki, 90–105.

Ketola, Eino (1987): *Kansalliseen kansanvaltaan. Suomen itsenäisyys, sosialidemokraatit ja Venäjän vallankumous 1917*. Tammi, Helsinki.

Kirby, David (1977): *The Finnish Social Democratic Party 1903–1918*. Julkaisematon väitöskirja, University of London.

Luhtakanta, Arvid (1938): *Suomen punakaarti*. E. A. Täckman, Kulju.